

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] EEN REFERENTIEWERK OVER THEATERSTAD ANTWERPEN

In 1853 werd in Antwerpen het eerste professionele theatergezelschap opgericht dat men fier “Nationaal Tooneel” noemde. Pas enkele decennia later zouden Brussel en Gent volgen. Ook al kende deze Koninklijke Nederlandse Schouwburg soms barre tijden, Antwerpen (waar ook de belangrijkste opleiding, de Studio Herman Teirlinck, sedert 1945 gevestigd was) bleef onmiskenbaar het centrum en de broeiplaats bij uitstek van het Vlaamse theater. Het is dan ook zinvol een studie te wijden aan het theaterleven in Antwerpen in de tweede helft van de twintigste eeuw. Daarbij kunnen we meteen aanstippen dat de auteur van de hier besproken publicatie de afbakening van zijn onderwerp, zowel geografisch als in de tijd, helemaal niet eng interpreteert. Ook voorstellingen (van onder meer Jan Decorte) en ontwikkelingen (zoals de rol van Arca in de “Vlaamse Golf”) elders in Vlaanderen komen in het boek aan bod. De tweede helft van de twintigste eeuw is ook een periode van grondige veranderingen in het theater in Europa en in Vlaanderen.

Toon Brouwers heeft zijn werk de ondertitel *Aspecten van het theaterleven* gegeven, wat erop wijst dat hier geen chronologisch verhaal geboden wordt. Het voordeel van deze veeleer thematische aanpak is dat hij makkelijk allerhande verbanden kan aanduiden. Zo kan hij bij de bespreking van De

Mannen van den Dam in het hoofdstuk over politiek theater al wijzen op de “postmoderne” stijl van hun producties uit de jaren zeventig die vooruitlopen op de Vlaamse Golf van de jaren tachtig. De thematische indeling past ook bij de enorme expansie van het theaterleven in de behandelde periode.

De auteur begint met het verhaal van De Nevelvlek (de minder bekende voorloper van de kamertheaters zoals het E.W.T.), het werk van Tone Brulin (een van de eersten die Artaud bij ons introduceerden) en de experimenten in Studio Herman Teirlinck (in de stijl van het Living Theatre). Dit eerste hoofdstuk is een statement: de avant-garde is altijd aanwezig in Antwerpen en ook in de jaren vijftig en zestig was het Antwerpse theater al erg internationaal gericht.

Antwerpen is ook de stad waar het eerste Jeugdtheater opgericht werd. De voorgeschiedenis van het Jeugdtheater, dat nu onder de naam Het Paleis voortleeft, wordt hier nauwkeurig beschreven. Het gaat om een permanent kindertheater, De Zonnebloem, dat in 1940 door Jan Brugmans werd opgericht. Het gezelschap speelde vooral in de zaal Concordia en putte voor zijn repertoire uit Vlaamse volksverhalen en sprookjes. Dit is een van de episodes uit onze theatergeschiedenis die Brouwers aan de vergetelheid ontrukkt. Hetzelfde geldt voor Het Vlaams Kamertoneel van Joris Diels, die daar in de jaren twintig al een nieuw repertoire wilde aanboren.

De kamertheaters (van de Experimentele Werkgroep voor Toneel, opgericht in 1959, tot het Raamtheater) en het politieke theater van na 1968 krijgen elk een hoofdstuk. Onder de titel ‘De Antwerpse ‘Vlaamse Golf’ worden Jan Fabre, De Tijd, Zuidpool, Jan Decorte en Blauwe Maandag cie behandeld. Een daarop volgend hoofdstuk brengt de rijkdom en het jonge geweld van de jaren negentig in beeld: de gezelschappen STAN, de Roovers, Olympique Dramatique, SKaGen enz.

Uiteraard wordt een belangrijke plaats ingeruimd voor de Antwerpse Koninklijke Nederlandse Schouwburg en het latere Toneelhuis. Niet alleen krijgt de lezer hierbij een heel stuk voorgeschiedenis, ook beschouwingen over de samenstelling van het publiek of de recente discussie over repertoiretheater ontbreken niet.

Brouwers’ boek geeft een vrijwel volledig beeld

Macbeth van Shakespeare door De Tijd in 1987. Regie door Ivo Van Hove, met Lucas Vandervost als Macbeth Foto Archief De Tijd / © Herman Sorgeloos.

van wat we podiumkunst kunnen noemen, want de opera, de dans, poppentheater, revue en de internationale festivals komen eveneens aan bod.

Elk hoofdstuk is netjes ingekaderd in een historische context, in het tijds klimaat en in de context van het theaterlandschap zelf. Ook over weinig bekende groepen en figuren vindt men hier informatie. Dit boek is kortom een goudmijn. De rijkdom van deze studie blijkt ook uit de uitvoerige bibliografie. De overvloedige noten bevatten soms hele verhalen. Dat Brouwers zelf betrokken was bij een groot deel van deze geschiedenis, zal daar niet vreemd aan zijn. Als men al enige kritiek kan hebben op het boek, dan is het dat precies de rijkdom en overvloed aan materiaal de evoluties en hoogtepunten wat overspoelen. Het gezelschap De Tijd had mijns inziens meer aandacht verdiend. Het internationale succesverhaal van *Ten Oorlog* krijgt geen extra commentaar. Bij de behandeling van de opera zou de evolutie die van de opera hedendaags theater heeft gemaakt sterker uit de verf mogen komen.

De opbouw van het boek is niet zonder betekenis. Ik zei al dat het eerste hoofdstuk als een statement kan worden gezien. Door vervolgens een aantal hoofdstukken (over kamertheater, de Vlaamse Golf,...) te laten voorafgaan aan de behandeling van de KNS en het Toneelhuis wordt duidelijk dat er in deze halve eeuw een grondige verschuiving van het centrum naar de marge heeft plaatsgevonden. De

scheiding tussen het veeleer traditionele en klassieke stadstheater en de avontuurlijke groepen wordt definitief doorbroken. Het Toneelhuis zal trouwens samenwerking aangaan met gezelschappen zoals Olympique Dramatique.

De auteur heeft zich grondig gedocumenteerd, en het is een ware krachttoer geweest om al dit materiaal samen te brengen en netjes te ordenen. Ook al is dit een objectief relaas, toch houdt Brouwers zijn eigen mening niet voor zich. Zo vindt hij dat de figuur van Joost Noydens bij het Jeugdtheater onderschat is en poneert hij terecht dat Walter Tillemans de grote regisseur van de jaren zeventig is.

In zijn inleiding zegt de auteur geen aanspraak op volledigheid te maken, maar ik denk niet dat hij iets over het hoofd heeft gezien. Bij de Vlaamse Golf worden bijvoorbeeld ook Theater Tol en CREW vermeld. Zelfs de activiteiten van de Cercle Artistique worden niet vergeten.

Antwerpen Theaterstad is bovendien overvloedig geïllustreerd en zal door zijn rijkdom aan informatie beslist voor lang een referentiewerk blijven.

JOZEF DE VOS

TOON BROUWERS, *Antwerpen Theaterstad. Aspecten van het theaterleven in Antwerpen in de tweede helft van de twintigste eeuw*, Lannoo Campus, Leuven, 2015, 368 p.